

Výzkum proměn oblastí historických závlah

Miloš Rozkošný¹, Aleš Vyskočil², David Honek¹, Radek Bachan¹,
Zbyněk Sviták² a Miriam Dzuráková¹

¹ Výzkumný ústav vodohospodářský TGM, v.v.i., pobočka Brno, milos.rozkosny@vuv.cz

² Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno, vyskocil@brno.avcr.cz

PŘEDSTAVENÍ PROJEKTU

Jako reakce na období sucha v posledních letech, které umocnilo negativní stav krajiny, způsobený intenzifikací zemědělství a velkoplošným scelováním pozemků ve druhé polovině minulého století, se znovu objevil zájem o problematiku závlah a zavlažování. Vzniklé zavlažovací systémy, dnes často nefunkční a torzovitě dochované se staly předmětem zájmu projektu, který se snažil zachytit historický vývoj tohoto specifického vodohospodářského oboru i části průmyslu spojeného s realizací závlah a produkcí zařízení k zavlažování půdy. Součástí výzkumu bylo také definování vhodných postupů pro identifikaci závlahových objektů a soustav v krajině pomocí moderních metod a technických nástrojů. Cílem projektu a jeho výstupů je přispět ke zvýšení povědomí o historii plánování, budování a údržby závlah v českých zemích a přenosu tohoto dědictví do současnosti.

ZÁVLAHOVÉ SOUSTAVY A STAVBY JAKO SOUČÁST KRAJINY

Závlahové stavby byly jsou součástí snah o zvýšení úrodnosti půd, omezení dopadů sucha a podporu zemědělské produkce. Na příkladu dvou základních typů velkoplošných závlah v Pomoraví (historické luční závlahy povrchovými rozvody) a na Znojemsku (soustava Krhovice – Hevlín, jedny z prvních moderních komplexních soustav závlah postříkem) lze analyzovat vývoj využití krajiny a půdy, změny krajinných struktur, a to v návaznosti na realizaci závlahových staveb a rozvodů vody, jejich provoz a následný částečný úpadek po roce 1989, či změnu funkce soustav.

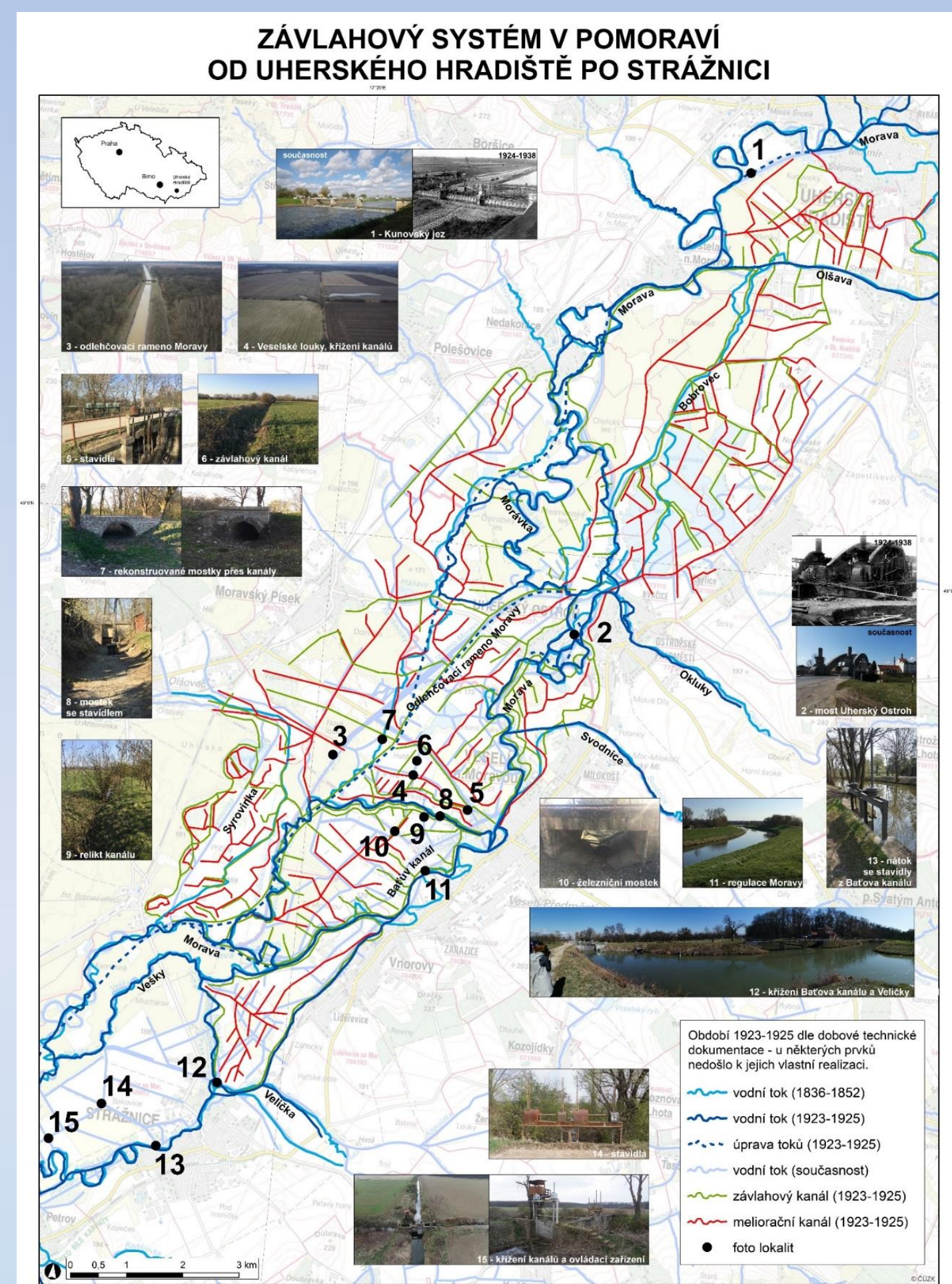
POMORAVÍ

Bývalý závlahový systém se rozkládá v širokém údolí řeky Moravy od Uherského Hradiště po Strážnici. Hlavní tok řeky Moravy s vedlejšími rameny, přítoky a nově vybudovanými kanály (Nová Morava, Bařův plavební kanál) v těchto místech společně vytváří složitý vodní systém. Ten je výsledkem regulací, které měly omezit nebo zabránit pravidelně se opakujícím povodním. Každoroční záplavy postihovaly města a vesnice ležící na řece nebo v její blízkosti, a působily velké hospodářské škody (ničení úrody, poškození mostů a komunikací) a neřídka si vyžádaly oběti na životech.

Samotná realizace závlah v Pomoraví úzce souvisí s výstavbou závlahového a plavebního kanálu Otrokovice – Rohatec, pro nějž se velmi záhy ujalo označení Bařův kanál. Kanál dlouhý 51,8 km byl postaven v letech 1934–1938 nákladem 35 milionů korun. Vodní cesta označovaná jako Bařův kanál byla vedena částečně korytem regulované Moravy, částečně pak závlahovým kanálem. V současnosti jsou zbytky systému součástí protipovodňové ochrany Pomoraví. Vodní kanál je modernizován a využíván k rekreaci.

KRHOVICE-HEVLÍN

Soustava se nachází v širokém údolí Dyje, na levé straně řeky, podél silnice Znojmo - Hevlín. Páteřní závlahový kanál se odpojuje z Dyje na jezu u Krhovic a do řeky se vrací za osadou Hevlín. Motivem vzniku závlahové soustavy bylo omezení vlivů sucha a potřeba závlah v slunné a na srážky skoupé oblasti východně od Znojma mezi Dyjí a Jevišovkou bez výrazné sítě potoků a struh. Z tohoto důvodu zde byla zvolena závlaha postříkem. K realizaci došlo mezi lety 1949-1954 a soustava sestává z hlavního závlahového kanálu, který vodu z Dyje dopravuje k jednotlivým závlahovým čerpacím stanicím. I přes nepříznivý vývoj ve využití závlah po roce 1989 je soustava stále v provozu a modernizována. Rozsah závlah se však po kulminaci v 80. letech 20. st. podstatně snížil.

Další informace o projektu a jeho výstupech:

Webová aplikace <https://heis.vuv.cz/projekty/zavlahy/> (viz QR kód)

Sviták, Z. a kol. (2022). Závlahové stavby - opomíjená součást kulturního dědictví. Studia Historica Nitriensia, Vol. 26, No. 2, 375 – 407 (<http://www.shnnitra.ff.ukf.sk/zbynek-svitak-jaromir-florian-ales-vyskocil-milos-rozkosny-igor-pelisek/>)

Rozkošný, M. a kol. (2022). Závlahy – znovuobjevované dědictví, jejich dokumentace, popularizace a ochrana na příkladu historických lučních závlah. VTEI, roč. 64, č. 6, 16–23 (<https://www.vtei.cz/wp-content/uploads/2022/12/6496-casopis-VTEI-6-22-Zavlahy-%E2%80%93-znovuobjevovane-dedictvi.pdf>)

VUV
TGM

MUNI
ARTS

Poster byl zpracován v rámci udržitelnosti projektu
Programu aplikovaného
výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity
(NAKI II) č. DG20P02OVV015 „Závlahy
znovuobjevované dědictví, jejich dokumentace a popularizace“

MINISTERSTVO
KULTURY